

ERDÉLY ARANYKORA ÉS ROMLÁSA

1. ERDÉLY ARANYKORA -előzmények

- Bocskai István után Rákóczi Zsigmond megválasztása, majd : lemondott
- BÁTHORI GÁBOR (1608-1613) - alig 19 éves – Bethlen Gábor kezdetben támogatta
- Erkölcst, törvényt, kötelességet és tisztességet nem ismerő zsarnok
- Szeben elfoglalása – szászok megsértése
- Havasalföld elfoglalásának a kísérlete – a Porta haragja
- általános megbotránkozás, elégedetlenség - az ország belső békéje teljesen felfordult
⇒Hajdúi gyilkolták meg (Bethlen Gábor is szövetkezett ellene a törökkel)

BETHLEN GÁBOR (1613-1629)

- Megválasztása török támogatással – Lippa a töröké
- **Célja:** rend és a béke helyreállítása - pl.: Szebent visszaadja szászoknak
- hatékony központi kormányzat megteremtése
- Távlatilag: Magyarország egyesítése Erdélyből kiindulva.
- **INTÉZKEDÉSEI: A) ÁLLAMSZERVEZETI :**
- Gazdasági erejére és hadseregére támaszkodva erős fejedelmi hatalom kiépítése.
- Központi hatalom alapja: az erdélyi arisztokrácia szegénysége
- Jövedelmét alkották: családi birtokok – a régebbi adományok visszavétele
- később még 7 magyarországi vármegye = összesen kb. félmillió arany jövedelem évente.
- Állandó hadsereg fenntartása – a jövedelem nagy részét erre fordította
- Rendi szervek megmaradnak: országgyűlés, fejedelmi tanács, kincstartó, vármegyék, székek
- de központosítás, formálissá tett rendiség. –fejedelmi hatalom erősítése
- **B) GAZDASÁGI:** merkantilista gazdaságpolitika
- állami kereskedelmi monopóliumok (higany, méz, viasz, marhakereskedelem) adók,
- Iparfejlesztés, külföldi mesteremberek betelepítése (Körmöcbányáról aranybányászok, Morvaországi habán fazekasok)⇒ bányaművelés fellendítése.
- A jobbágyvédelem kormányprogram;
- kiváltságok a mezővárosoknak; visszaadja a székelyek és szászok kiváltságait,
- megerősíti a hajdúk szabadságát.
- **C) POLITIKAI:**
- Elfogadta a török jelenlétét-reálpolitikus (1616. Lippa átadása a töröknek)
- Célja az országegyesítése: erre jó alkalom: a harmincéves háború- Cseh szövetséges
- A Porta elnézi neki a Habsburg-ellenes hadjáratokat
- 1619. Bethlen támadása a Habsburgok ellen
- 1620-ban a besztercebányai országgyűlés megválasztja Magyarország királyának
- (de ő nem koronáztatja meg magát) – a török nem egyezne bele Erdély és a Királyi Mo. egyesítésébe
- Kezdetben a magyar rendek támogatják, de később elfordulnak tőle: OK:
- A rendiség megerősítését várják tőle, de ő központosít és adót emel, mint egykor Mátyás
- Köv.: a rendek kiegyeznek a Habsburgokkal
- 1620. fehérhegyi vereség köv.:
- Békekötése 1621-ben II. Ferdinánddal: **NIKOLSBURGI BÉKE:**
- Bethlen visszaadja magyarországi foglaltságainak többségét, **DE** élete végéig megkap

- 7 magyarországi vármegyét (Szabolcs, Szatmár, Borsod, Abaúj, Zemplén, Ugocsa, Bereg)
- és birodalmi hercegi címet
- II. Ferdinánd kötelezi magát a bécsi béke és az 1608-as pozsonyi országgyűlés törvényeinek megtartására - a rendi jogok megerősítése
- Még kétszer kaps. be a háborúba, ⇒megerősítetteti a nikolsburgi békét.
- Jelentősége: nem jutottunk a csehek sorsára.
- **D) KULTURÁLIS:**
- Gyulafehérváron főiskola alapítása, tehetséges fiatalok egyetemekre küldése, könyvtáralapítás, tudósok pártfogolása, késő reneszánsz építészet, élénk zenei élet.
- Szenczi Molnár Albert, Misztótfalusi Kis Miklós
- **URALKODÁSÁNAK MÉRLEGE:** A központi kormányzással gazdasági és kulturális fejlődést teremt. Erdélyt a további romlástól megmenti, gazdaságilag és kulturálisan is felfejleszti bekapcsolja az európai államok rendszerébe
- Apáczai Csere János, Szenczi Molnár Albert
- Halála után özvegye, Brandenburgi Katalin uralkodik:1629–1630 – rövid ideig

2) ERDÉLY HANYATLÁSA:

- A legfőbb politikai koncepció: az ország egyesítése Erdélyre támaszkodva. Ezt a politikát a Bethlen Gábort követő fejedelmek továbbvitték.

I. RÁKÓCZI GYÖRGY (1630–1648) - a Porta elismerte

- Kezdetben: béke fenntartása – birtokai növelése
- Majd: a török támogatásával
- a svédek oldalán beavatkozik a harmincéves háborúba (a magyar nemesség őt sem támogatja központosító elképzelései miatt)
- Felvidék elfoglalása: 1643. Kassa, Brno – a svéd visszavonulás után a Porta visszarendeli, (ok: túl sikeres) de:
- **1645. Linzi béke:** biztosította Erdély és a magyar rendek számára mindazt, amit korábban Bethlen Gábor is elért, kiegészítve a mezővárosok és falvak vallásszabadságával. Utódja

II. RÁKÓCZI GYÖRGY (1648–1660)

- megfontolatlansága Erdélyt a romlásba vitte, mert a szultán akarata ellenére
- 1657-ben betör a svédek szövetségében Lengyelországba, hogy ott királlyá válasszák. Kudarcot vall, a Porta bosszúja: szászfenesi csata 1660-ban, a fejedelem halála, 15.000 fős seregét tatár fogságba hurcolják, Erdélyt tatár hadak pusztítják.
- Jenő, Karánsebes, Lugos, Várad elfoglalása
- Felesége: Báthory Zsófia – fiuk: I. Rákóczi Ferenc

I. RÁKÓCZI FERENC (1645–1676)

- választott erdélyi fejedelemnek a török nem engedte meg, hogy elfoglalja trónját. Felvidéki nagybirtokosként a Wesselényi-összeesküvés egyik résztvevője, társaihoz hasonlóan halálra ítélik, udvarhú, katolikus édesanyja, Báthori Zsófia váltja meg életét 400.000 aranyért. – felesége Zrínyi Ilona – fiuk: II: Rákóczi Ferenc

APAFI MIHÁLY (1661–1690)

- török támogatással kerül Erdély trónjára, látszólag törökbarát, de kapcsolatot tart fenn a Habsburgokkal is. Nagyon befolyásolható ember, a török már 1660-ra elfoglalta Váradot, s megkezdték a 6. vilajet kiépítését. Erdély nem önálló nagyhatalom.
- Erdély függetlenségét próbálja megőrizni. 1686 után felszabadító harcok - a fejedelemség megszűnése. Erdély elvesztette a lehetőséget is, hogy az országegyesítés kiindulópontja legyen. Így a figyelem a királyi Mo.-ra terelődött.